

מפגש מס' 6

דף למנחה

ספר ויקרא י"א-ט"ו
דיני טומאה וטהרה

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

השבוע למדנו את חטיבת הפרקים שעוסקת בטומאה וטהרה:

פרק י"א - מאכלות אסורות

פרק י"ב - טומאת היולדת

פרק י"ג-י"ד - דיני צרעת ונגעים

פרק ט"ו - טומאות הגוף

חטיבה זו היא החטיבה השלישית של ספר ויקרא. לאחר העיסוק בחטיבת הקרבנות ובפרקי חנוכת המשכן והיום השמיני, החטיבה שלפנינו עוסקת בטומאה וטהרה. ונשים לב: ספר ויקרא אמנם עוסק בטומאה וטהרה, אך לא כל הספר עוסק בכך אלא כחמישה פרקים בלבד.

לימוד מעמיק

הצרעת, ומשמעותה הרוחנית-דתית

הצרעת מופיעה כמה פעמים במקרא, בכל מיני הקשרים. עיקר הדיון סביב הנגע המסתורי הוא בפרקים י"ג-י"ד בספר ויקרא. חלק מהמפרשים טענו שהצרעת היא מחלה מדבקת מסוכנת, ודיני הטומאה של המצורע נועדו להגן על החברה מפני התפשטות המחלה. אולם, עיון בסיפורי התנ"ך על מצורעים שולל אפשרות זו, וכך אמר שד"ל:

"והנה חשבו רבים כי הרחקת המצורע היא מפני שהחולי הוא מתדבק במגע. ונראה לי, שאם חששה התורה להידבקות החולי, כמה חוליים אחרים יש המתדבקים, ולא התקינה התורה בהם שום תקנה. ואיך לא ציוותה דבר על דבר הדבֶּר?"

בשיעור זה ננסה להבין מה משמעות נגע הצרעת ומדוע הוא מגיע לאדם.

חלק א': הצרעת כלשון הרע

חז"ל ובעקבותיהם כמה מהפרשנים הסבירו שנגע הצרעת הוא נגע שמימי שמגיע בעקבות חטא של לשון הרע או הוצאת שם רע:

תלמוד בבלי ערכין טו עמוד ב: אמר ריש לקיש: מאי דכתיב (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע?" - זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע

נדמה כי זוהי הפרשנות המקובלת ביותר לגבי אופיה של הצרעת. פרשנות זו מתחזקת באמצעות שני סיפורים מקראיים מוכרים העוסקים בצרעת: היד של משה שנצטרעה ודיבור מרים אודות האישה הכושית של משה:

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא-נֶאֱמַיְנוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא-נִרְצָאָה אֵלַיָּהּ ה'... וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד תִּבְאֶנּוּ אֶת-יָדְךָ בְּחִיקוֹ וַיִּבֹא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת כַּשֵּׁלֶג. וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל-חִיקְךָ וַיִּשָּׁב יָדוֹ אֶל-חִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה-שָׁכָה כַּבְּשָׂרוֹ. (שמות ד', א-ז)

רש"י (שם, ו): דרך צרעת להיות לבנה: "אם בהרת לבנה היא...". אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו "לא יאמינו לי". לפיכך הלקהו בצרעת, כמו שלקתה מרים על לשון הרע

א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל-אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי-אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח. ב וַיֹּאמְרוּ הָרֶק אֶת-בְּמִשְׁחָה דָּבָר ה' הֲלֹא גַם-בְּנֵי דָבָר נִישְׁמָע ה'.. ה וַיִּרְדּוּ ה' בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד פְּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וּמִרְיָם וַיִּצְאוּ שְׁנֵיהֶם... וַיִּסַּר-אֶת ה' בָּם וַיִּלְךְ. י וְהָעֲנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מִצְרַעַת כַּשֵּׁלֶג וַיִּפֹּן אֶהְרֹן אֶל-מִרְיָם וְהִנֵּה מִצְרַעַת. (במדבר י"ב, א-י)

מסיפורים אלה מתחזקת ההנחה שנגע הצרעת מגיע בעקבות דיבור נגוע. לפי זה המשמעות של הצרעת היא להציג לאדם את הרעה שלו כלפי חוץ, שכל המתבונן בו יבין שהוא אדם "מצורע" שצריך להתרחק לתקופה מסוימת מהחברה, כך רואה זאת הרש"ר הירש:

רש"ר הירש (ויקרא י"ג, א): מכאן ואילך, כל נגע צרעת הפוגע באדם מישראל יזכיר לו מאורע זה שאירע למרים, והדבר יביא אותו לשמירה מדוקדקת על ההלכות הנוגעות לעניין. נמצא שכל נגע צרעת יש לראותו כעונש על עוול חברתי; ושלהסגר מחוץ למחנה - מחוץ לתחום הלאומי שמסביב למקדש התורה - אין כל מטרה או סיבה מלבד "הַכְּלִים": **להביא בלב אדם את ההכרה על היותו בלתי ראוי.**

שאלה לדיון לשון הרע ושיימינג

בעידן הרשתות החברתיות והשיימינג השאלה של לשון הרע והוצאת שם רע עולה ביתר שאת. לאחרונה אף עלה קמפיין ציבורי בשם "לשון הרע לא מדבר אליי" וידוענים רבים לקחו בו חלק. לשון הרע והוצאת שם רע יכולים להגיע למימדים לא נתפסים בעידן המודרני.

כיצד אנחנו יכולים למגר או לנסות להקטין את התופעה ולנסות להילחם בה? האם ניתן בכלל לבלום את גלגל השיימינג וההפצות בוואצטפ שהפכו להיות דבר שבשגרה?

חלק ב': צרעת במקרא

קודם לכן הזכרנו את שני הסיפורים המפורסמים ביותר של נגע הצרעת בתנ"ך והצגנו את דעת חז"ל שהצרעת מגיעה בעקבות דיבור נגוע. שיטה זו נתפסה כשיטה העיקרית כהסבר לנגע הצרעת.

אך כפי שכבר רמזנו למעלה יש עוד כמה סיפורים במקרא בהם מופיעה הצרעת כעונש, ומהם לא נשמע שיש קשר דווקא ללשון הרע או להוצאת שם רע. נלמד על שני "סיפורי צרעת" מפורסמים אחרים:

א. **סיפור צרעת נעמן וצרעת גיחזי** (מלכים ב פרק ה)

סיפור זה מובא כחלק ממחזור סיפורי הנסים של אלישע בתחילת החלק השני של ספר מלכים. עיקר הסיפור שם הוא על נעמן, שר הצבא הגדול של ארם, המגיע אל אלישע כדי להירפא ממצלת הצרעת. כאשר מעיינים בסיפור זה, רואים כי נעמן עובר תהליך של לימוד ענווה. בתחילה הוא מתנהג כאדם "נשוא

פנים", בעל מעמד וכבוד רב, ורק כאשר הוא מוכן לשמוע לנביא, ולעשות כדבריו, ומתחיל לנהוג בענווה, הוא נרפא. (ראה בסדרת המאמרים של הרב אלחנן סמט בנושא זה). בסוף הסיפור, נעמן מבקש לגמול לנביא בכסף, אך הנביא מסרב: "ויאמר סי-ה'אשר-עמדת לפניו אם-אקח ויפצר-בו לקחת וימאן" (מל"ב ה', טז). לאחר שנעמן מתחיל לסע חזרה לביתו, גיחזי רודף אחרי נעמן ומבקש ממנו כסף ומתנות "הנה עמה זה באו אלי שני-נערים מהר אפרים מבני הנביאים תנה-נא להם ככר-קסף ושתי חלפות בגדים" (שם כב) ונעמן נותן לגיחזי את מבוקשו. אלישע רואה את גיחזי לאחר מכן ושואל אותו מאין הוא חוזר וגיחזי משקר ואומר "לא-הלך עבדך אנה ואנה" (כה). אלישע מוכיח את גיחזי ומעניש אותו "וצרעת נעמן תדבק-בך ובנרעה לעולם" (שם, כז) ואכן גיחזי מקבל את עונשו מיד "ויצא מלפניו מצרע כשולג" (כז). מדוע גיחזי נענש בצרעת? האם החטא של גיחזי היה תועבת בצע, או שקר לאדונו? או אולי חטאו היה בכך שהביע עמדה שונה מעמדתו של אלישע, לא הבין את מקומו כמשרת, וניסה לתפוס את מקום רבו? ננסה לחזק את הסיבה האחרונה בעזרת סיפור נוסף.

ב. סיפור צרעת עוזיהו (דברי הימים ב פרק כו)

עוזיהו היה אחד ממלכי יהודה החזקים בשלהי ימי הבית הראשון: הוא מלך ארבעים ואחת שנים ביהודה. לפי ספר דברי הימים עוזיהו חיזק את הבנייה בירושלים ואף ייתכן כי כמה מנבואות ישעיהו על בנייה ורום לב הן מתקופת עוזיהו ומכוונות כלפיו. בספר דברי הימים, הסיפור על צרעת עוזיהו פותח בהערכה השלילית על עוזיהו "ויקחזקתו גבה לבו עד-להשחית וימעל בה" (דברי הימים ב' כ"ו, טז). עוזיהו בא אל היכל ה' להקטיר קטורת על המזבח. שמונים כהנים מנסים למנוע ממנו לעשות זאת שהרי "לא-לך עזיהו להקטיר לה' כי לפהנים בני-אהרן המקדשים להקטיר" (יח) והם מבקשים ממנו לצאת מן המקדש ולא למעול בה'. עוזיהו מתעקש ולפתע "והצרעת נרקה במצחו לפני הפהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת" (יט). בשונה מהסיפור של גיחזי, החטא של עוזיהו מאוד ברור: עוזיהו חצה את הקווים וחשב להקטיר קטורת במקום הכהנים. נראה שעוזיהו, לאחר שפעל רבות למען עם ישראל והצליח בדברים רבים, הרגיש גאוה, ולא הבין את מקומו כמלך לעומת מקומם של הכהנים.

מעקב אחרי סיפורי הצרעת במקרא מגלה כי ניתן להבין שהצרעת מגיעה לאדם כאשר הוא איננו מבין את מקומו הנכון ותופס מעמד של אחר. כך למשל פרעה קיבל נגעים גדולים מה' לאחר שלקח את שרה. פרעה חשב שהוא כעת האיש של שרה, בעוד שהאיש האמיתי של שרה היה אברהם (בראשית י"ב, יז). סיפור מרים מתיישב היטב בהסבר הזה: מרים ואהרון מתלוננים "הֲרַק אֶךְ-בְּמִשְׁחַת דְּבָרְךָ ה' הֲלֹא גַם-בְּנֹדְבָרְךָ רוב הפרשנים מתרכזים בפסוק הראשון של הסיפור, בדיבור אודות האישה הכושית, אך עיקר הסצנה מדגישה את ייחודו של משה על פניהם, וכך גם תשובת ה': "לא-כן עבדי משה בכל-ביתו נאמן הוא. פה אל-פה אדבר-בו ומרעה ולא בחידת ותמנת ה' יביט" (ח-ז).

לפי ההצעה הזו לנגע הצרעת יש תפקיד משמעותי. האדם אשר מתגאה ומבקש לחצות את הקווים ולחמוד מעמד לא לו, לוקה בצרעת, אשר גורמת לו להתנתק מהחברה לתקופה מסויימת, מזכירה לו מי הוא ומה הוא, ומי הוא זה שאחראי על מעמד האדם בעולם: ה' בלבד.

סיכום

הצרעת הינה נגע שמגיע מה' ודרך הריפוי שלה נעשית על ידי כהנים, כלומר המכה היא א-להית והפתרון גם הוא כזה. בתחילה הבאנו את השיטה המקובלת לפיה נגע הצרעת מגיע בעקבות חטא לשון הרע. לאחר מכן הצענו כיוון אחר, לפיו הצרעת מגיעה לאדם שחמד מעמד חברתי שלא שייך לו. המטרה בהוקעת האדם מהחברה היא להעביר לו "סדרת חינוך". האדם צריך "לחשב מסלול מחדש" ולהבין את מקומו בחברה, וכך לא לקלקל חברה מתוקנת.

להרחבה

הרחבה בנושא הצרעת

מאמרים:

[הרב אלחנן סמט - טעמי טומאת הצרעת](#)

[הרב יהודה ראק - תפקיד הצרעת](#)

[הרב מאיר שפיגלמן - טהרת המצורע](#)

[הרב ד"ר תמיר גרנות - על מעמד הטומאה והטהרה בתורה](#)

[הרב אמנון בזק - צרעת האדם, הבגד והבית](#)

שיעור:

[הרב אלחנן סמט - מפתח להבנת דיני טומאה וטהרה](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד פרקים טז-כ, על עבודת כהן גדול בכניסתו אל הקודש ביום הכיפורים, על איסורי עריות, ועוד...